
Arvioita



Asteekkien valloitus rivimiehen näkökulmasta

Bernal Díaz del Castillo: Uuden Espanjan valloituksen totuudenmukainen historia. Suomentanut Yrjö Liimatainen. SUVA 2014. 403 s. ISBN 978-952-93-4489-5.

Yrjö Liimatainen jatkaa Meksikon asteekkivaltakunnan espanjalaisvalloittajien kirjoittamien teosten suomentamista. Pari vuotta sitten ilmestynyt Hernán Cortésin kirjeiden käännös¹ saa nyt jatkoa Cortésin alaisuudessa taistelleen Bernal Díaz del Castillon muistelmilla. Tällä kerralla teos tulee markkinoille kääntäjän itse perustaman SUVA-kustantamon kautta. Massiivinen teos kertoo valloituksen vaiheista rivimiehen näkökulmasta. Yhdessä komentaja Cortésin kirjeiden kanssa se kuuluu aiheen tärkeimpiin alkuperäislähteisiin.

Vaikka alkuperäisen Díaz del Castillon teoksen keskiössä on vuosien 1519 ja 1521 ajalle sijoittunut asteekkivaltakunnan valloitus, se kattaa Cortésin kirjeitä ajal-

lisesti laajemman jakson Amerikan valloituksesta. Ensimmäiset luvut sisältävät selonteot kahdesta vuosina 1517 ja 1518 toteutetusta Meksikon alueelle suuntautuneesta löytöretkestä, joihin Díaz del Castillo Cortésista poiketen osallistui. Asteekkien valloituksen jälkeen Díaz del Castillo kirjoitti myöhemmistä valloituksista. Yhtenä niistä on Hondurasiin suuntautunut epäonnistunut retki, jonka seurauksena Cortés menetti Espanjan kuninkaalta saamansa Uuden Espanjan kuvernöörinviran. Lisäksi mukana on hajanaisia tietoja eri alueiden valloituksista, kuvauksia yksittäisistä rivimiehistä sekä tietoa Cortésin myöhemmistä elämänvaiheista. Kääntäjä Liimatainen on päättänyt lopettamaan käännöksen asteekkivaltakunnan valloitukseen. Kyseessä lienee teoksen luettavuuden vuoksi tehty karsinta, sillä ainakin suuri osa myöhemmistä luvuista tuntuu irrallisilta. Vastaavaa käytäntöä on harjoitettu useissa teoksen erikielissä painoksissa. Ratkaisu tosin antaa virheellisen käsityksen siitä, että asteekkien valtakunnan valloitus olisi merkinnyt koko Uuden Espanjan varakuningaskunnan valloitusta, mikä ei ole asianlaita. Valloitus jatkui lukuisilla varakuningaskuntaan kuuluneilla alueilla koko 1500-luvun ajan, paikoin jopa pidempäänkin.

Díaz del Castillon teos on ilmestynyt lukuisina eri painoksina jo vuosisatojen ajan. Liimataisen

käännös perustuu Pedro Rوبرeron vuonna 1960 ilmestyneeseen painokseen. Laajassa esipuheessa on mainittu teoksen kirjoittamisen ja julkaisemisen historia sekä toistetaan poikkeavat käsikirjoitukset. Díaz del Castillon teoksesta tiedetään nykyään kolme eri käsikirjoitusta. Vuonna 1632 julkaistu niin sanottu Remónin käsikirjoitukseen perustuva ensipainos oli käynyt läpi muokkauksia ja lisäyksiä, joissa käsikirjoituksen julkaisijat kirkonmiehet korostivat Cortésin joukossa olleiden pappien roolia valloituksessa. Díaz del Castillo säilytti itsellään yhden kopion kotonaan Guatemalassa. Siihen hän ja myöhemmin hänen poikansa tekivät muokkauksia. Kyseinen käsikirjoitus tunnetaan nykyään Guatemalan käsikirjoituksena. Lisäksi Espanjasta löydettiin kolmas käsikirjoitus vuonna 1932. Liimatainen ei ole maininnut mitään Guatemalan käsikirjoituksen muokkauksista tai kolmannesta käsikirjoituksesta. Ilmeisesti taustalla on se, että käännös on tehty Guatemalan käsikirjoitukseen perustuvasta Rوبرeron painoksesta, josta suomennoksen esipuhekin lienee peräisin.

Teoksen eri maissa julkaistut painokset perustuvat tavallisesti joko Remónin tai Guatemalan käsikirjoituksiin. Lisäksi jonkin verran on ilmestynyt kriittisiä painoksia, jotka perustuvat kaikkien kolmen käsikirjoituksen vertailuun. Johdannossa olisi ollut hyvä tutustua viimeksi mainittuihin painoksiin,

1. Hernán Cortés, *Kirjeitä kuninkaalle*. Suomentanut Yrjö Liimatainen. Into Kustannus 2013.

jotta lukija ymmärtäisi eri käsikirjoituksiin perustuvien käännösten eroavaisuudet. Paikoitellen eroavaisuudet ovat siinä määrin merkittäviä, että Cortésin miesten toimista Meksikossa saa ajoittain huomattavasti erilaisen kuvan.

Liimataisen mukaan Díaz del Castillo kritisoi teoksellaan Cortésin sihteerin ja kappalaisen Francisco López de Gómaran Meksikon valloituksesta kirjoittamaa historia-teosta. Díaz del Castillo syytti teoksessaan Gómaraa virheellisen tiedon jakamisesta sekä kaiken kunnian suomisesta Meksikon valloituksesta yksinomaan Cortésille. Díaz del Castillon mukaan hän halusi tuoda esille rivimiesten merkittävän panoksen valloituksen lopputulokseen. Tämä tulkinta on kyseenalaistettu viime vuosikymmeninä. Esimerkiksi Rolena Adorno on osoittanut, että Díaz del Castillo itse asiassa vastusti teoksessaan eniten dominikaanimunkki Bartolomé de Las Casasia, joka oli omassa kirjallisessa tuotannossaan syyttänyt Cortésin joukkoa alkuperäisväestön raa'asta kohtelusta. Díaz del Castillo esitti nimittäin täysin Las Casasin versiosta poikkeavat kuvaukset kahdesta verilöylystä, jotka espanjalaiset panivat toimeen Cholulassa ja Tenochtitlánissa. Lisäksi on havaittu, että Díaz del Castillo seurasi omassa teoksessaan Gómaran teoksen sisältöä tarkasti ja muun muassa lainasi sisällön jaottelun luvuiksi suoraan häneltä. Siten nämä kaksi teosta tulisikin nähdä toisiaan täydentävinä eikä toisensa poissulkevinä kilpailevina historiateoksina.

Lukijalle olisi ollut suotavaa selvittää, mitä kirjoitusasua käännöksessä on käytetty paikkojen ja alkuperäiskansojen jäsenten nimien kohdalla. Liimatainen on päätenyt seuraamaan Díaz del Castillon käyttämiä nimiä, jotka ovat espanjalaisten käyttämiä väännöksiä alkuperäiskansojen kielen sanoista. Nämä poikkeavat sekä alkuperäisistä että nykyään vakiintuneista

nimistä. Teokseen ovat päätyneet Tlaxcalan päällikön nimen kirjoitusasu Xicotenga nahuatlinkielisen Xicotencatlin sijaan sekä esipuheen maininta Cortésin Temixtitánissa päivätystä kirjeestä. Jälkimmäisen kohdalla kyseessä on väännös asteekkien pääkaupungin Tenochtitlánin nimestä, joka ei kuitenkaan vakiintunut pysyvään käyttöön. Lisäksi Cortésin aatelistarvo on käännetty Laakson markkiksi. Tätä lyhennettyä muotoa käytettiin yleisesti espanjankielisestä Marqués del Valle de Oaxaca-arvonimestä, joka viittaa eteläisessä Meksikossa sijaitsevaan Oaxacan laaksoon. Mukaan on jäänyt lisäksi joitakin suomen kielen kirjoitusvirheitä.

Kääntäjä on jättänyt 1500-luvun espanjalle ominaiset ylipitkät virkkeet ennalleen. Uskollisuus alkuperäistä kirjoitustyyliliä kohtaan avaa lukijalle aikakauden kirjoitustyylin, mutta samalla se syö lukuelämystä piinallisen pitkine, paikoin liki sivunmittaisine virkkeineen.

Yrjö Liimatainen on jälleen saattanut suomalaisen lukijakunnan ulottuville yhden Amerikan espanjalaisvalloituksen merkittävimmistä teoksista. Vastaavia suomenoksia löytyy harvoja, joten aiheesta kiinnostuneet joutuvat kääntymään vieraskielisten julkaisujen puoleen.

FM VESA-MATTI KARI
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO